

KAMSALAMANDERS, NU OOK IN FRYSLÂN

Sinds jaar en dag zijn leden van de Werk- en studiegroep Amfibieën en Reptielen Friesland (WARF) op zoek naar nieuwe vindplaatsen van de inheemse amfibieën en reptielen. Vaak met succes, maar voor sommige soorten tevergeefs.

Eén van die soorten is de Kamsalamander, die in grote aantallen verspreid langs de Friese grens op Drents en Overijssels grondgebied wordt aangetroffen. Soms tot op 20 meter van de provinciegrens. Dit doet vermoeden dat de nogal scherpe overgang van het bosrijke Drenthe en Overijssel naar het verhoudingsgewijs kale weide- en akkerland in de Stellingwerven door de Kamsalamander als een natuurlijke barrière wordt ervaren.

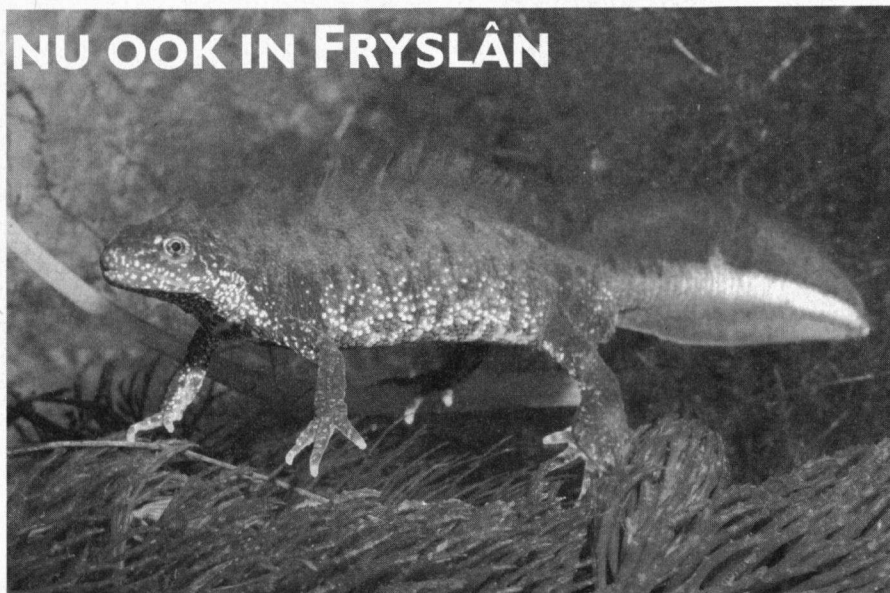

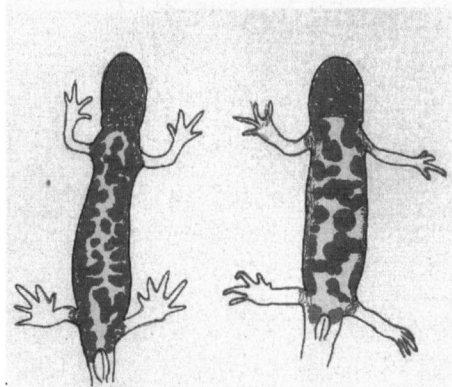
foto: Edo van Uchelen

Teddy Dolstra, Jelle Hofstra, George Meijners & Hans van den Bogert

Verleden

Ondanks vele vergeefse zoektochten van leden van de WARF, blijkt de Kamsalamander *Triturus cristatus* toch al langer voor te komen in Fryslân. Teddy Dolstra treft de soort al enkele jaren op circa één kilometer van de provinciegrens aan. Omdat Dolstra zich in het verleden nooit heeft verdiept in amfibieën, werd maar weinig aandacht aan de salamanders besteed. Wel vroeg hij zich af of de grotere dieren (12-15 cm) ook Kleine watersalamanders *Lissotriton vulgaris* waren, omdat het gros van de waargenomen salamanders slechts 6-10 cm lang was.

Een mooie waarneming deed Dolstra halverwege de jaren negentig, toen hij

Buikpartijen van noordelijke Kamsalamander (links) en Italiaanse kamsalamander (rechts, met iets rondere vlekken).

tijdens onderhoud aan een windsingel op een erf, een voormalig muizenest openhaalde. Hierin bevond zich een zeer groot aantal salamanders, waaronder 6-10 dieren die beduidend groter waren dan de rest.

Ook werden en worden er salamanders in een kelder onder de garage en de bijkeuken van een burgerwoning in de Stellingwerven aangetroffen. Dit huis dateert van 1980 en de kelder was destijds gebouwd om er een fitnessruimte en/of sauna van te maken. Omdat de grondwaterstand vrij hoog was, gaf dat regelmatig problemen met de apparatuur van de vloerverwarming van de woning. Daarom werd besloten om overtollig water met enige regelmaat weg te pompen. Hierdoor ontstond niet alleen een ideaal winterverblijf voor vleermuizen, maar ook voor amfibieën. Twee groepen die met regelmaat in deze kelder werden aangetroffen. De vleermuizen, gewone Grootoorvleermuizen *Plecotus auritus* in dit geval, konden tijdens hun winterslaap wegkruipen in de holle gasbetonblokken van het plafond. De amfibieën als kikkers, padden en salamanders konden zowel in het enkelhoge water als in de hoeken aanwezige zandbulten de winter door brengen.

Sinds enkele jaren is de verbouw van de kelder tot het beoogde einddoel in een stroomversnelling geraakt. De kelder is droger gemaakt en warmer geworden, naden en kieren zijn dicht gekit, muren bepleisterd, de vloer betegeld en de toegang voor vleermuizen afgesloten. Desondanks vinden amfibieën nog steeds hun weg naar de vochtige pomputjes in het trapgat in de kruipruimte.

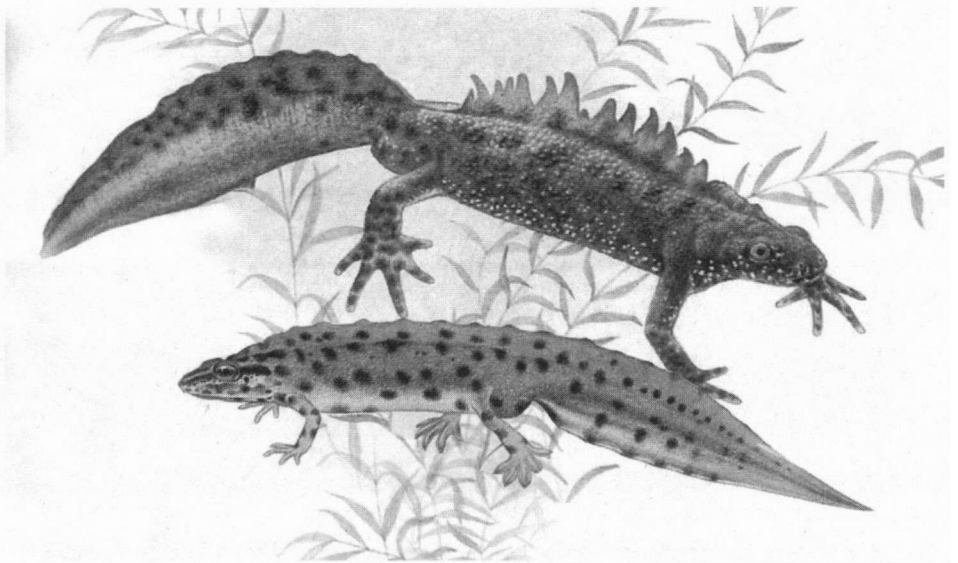
Heden

In november 2006 kwam Dolstra in contact met George Meijners, lid van de WARF. Meijners woont in Overijssel en kent de Kamsalamander goed aangezien de dieren bij hem in een poel en rondom het huis leven. Het gesprek belandde al gauw op 'die grote salamanders' uit het verleden. Er werd besloten een kijkje te nemen in de kelder waar op dat moment salamanders te verwachten waren. Na het zien van de eerste dieren werd door Meijners vastgesteld dat het inderdaad Kamsalamanders betrof. Daarmee was dit de eerste Friese locatie waar de Kamsalamander door natuurlijke verspreiding voorkomt. Nog dezelfde dag kon Johan de Jong in zijn natuurpraatje bij Omroep Fryslân melding maken van het feit dat de Kamsalamander voor het eerst officieel is vastgesteld in Fryslân.

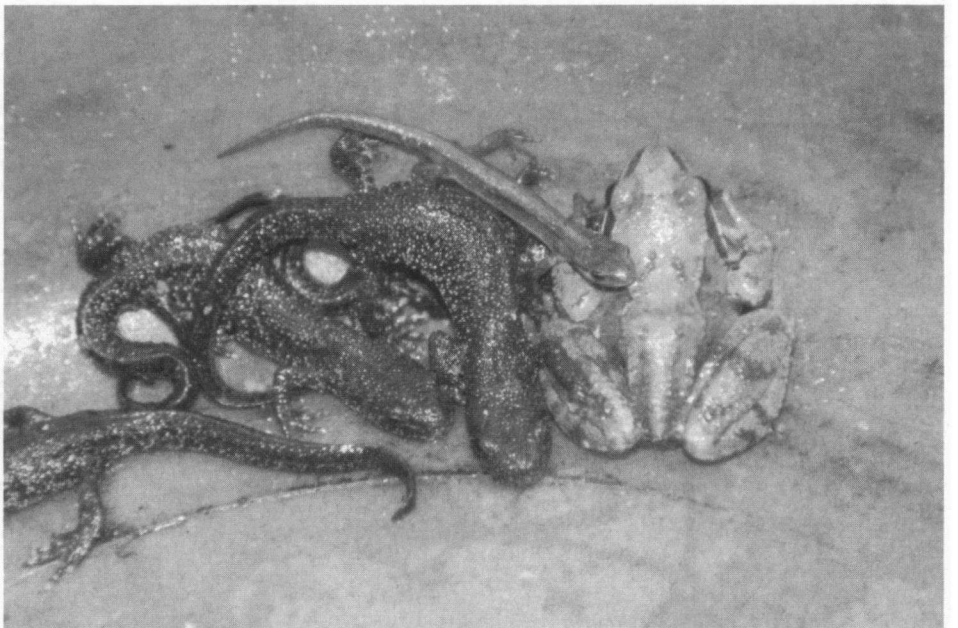
Een week later is op 11 december 2006 samen met Hans van den Bogert, nestor onder de Friese herpetologen en oprichter van de WARF, een telling uitgevoerd van de amfibieën in de kelder. Het resultaat van deze telling was 23 dieren: 17 Kamsalamanders (meest half volwassen), 2 Kleine watersalamanders (volwassen), 3 Bruine kikkers *Rana temporaria* (onvolwassen) en 1 Gewone pad *Bufo bufo* (onvolwassen). Ten tijde van de telling stond er weinig water in de pompgaten, waardoor er voor alle soorten voldoende overgangen aanwezig waren om de winter door te komen.

Winterslaap

Begin februari 2007 is de kelder opnieuw bezocht om te zien hoe het de overwinteraars verging met het zachte weer. Dit bezoek werd gecombineerd met opnamen van Omrop Fryslân voor het onderwerp 'Wekker út de wintersliep', dat op zondag 4 februari 2007 is uitgezonden. Er werden geen overwinterende vleermuizen, maar wel Kamsalamanders aangetroffen. Door de grote hoeveelheid regen in de januarimaand, was de grondwaterstand sterk gestegen, waardoor er relatief veel water in het belangrijkste pompputje stond. Door het zachte weer was dit water warm (8-10°C), waardoor de Kamsalamanders niet in winterrust waren en zich zelfs levendig toonden. Een aantal Kamsalamanders was dood, wat Hofstra wijt aan de hoge temperaturen tijdens de winterslaap. Hierdoor blijven de dieren actief, verteren het in de zomer opgeslagen reservevoedsel en mergelen, bij gebrek aan voedsel in het putje, uit. Bovendien moesten de dieren door de hoge waterstand steeds naar de oppervlakte zwemmen om lucht te happen, wat de nodige energie vergt. Normaliter halen de salamanders de zuurstof via de huid uit het water, maar in het stilstaande en zuurstofarme water was dat niet mogelijk. In het water is een drijfplankje geplaatst waarop de dieren konden rusten. Opvallend was de afwezigheid van de Kleine watersalamander, de Gewone pad en enkele Bruine kikkers. Na het verwijderen van de dode dieren bleken nog acht Kamsalamanders en één Bruine kikker aanwezig.

Mannetje Kamsalamander (boven) en mannetje Kleine watersalamander (compilatie: Jelle Hofstra).

Kamsalamanders, Kleine watersalamander en Bruine kikker.

foto: Teddy Dolstra

Twijfel

Even ontstond er twijfel of er inderdaad sprake was van de (noordelijke) Kamsalamander toen Hofstra een eerder gemaakte foto van Dolstra onder ogen kreeg. Hierop staan Kamsalamanders afgebeeld met een oranje lengtestreep over de rug. In de meeste literatuur wordt niet gerept over dit verschijnsel. Het vrouwtje van de Italiaanse Kamsalamander *Triturus carnifex*, een exoot die al enkele keren in het midden van ons land is aangetroffen, bezit wel een dergelijke streep. De foto werd naar RAVON en de Universiteit van Amsterdam gestuurd voor determinatie. Op verzoek zijn fo-

to's van het vlekkenpatroon op de buik van de salamanders nagezonden. Aan de hand daarvan kon de determinatie dat het om (noordelijke) Kamsalamanders gaat worden bevestigd.

Uiterlijk en status

De Kamsalamander is de grootste watersalamander van Europa. Het vrouwtje kan een lengte tot circa 16 cm (zelden 20 cm) krijgen. De mannetjes blijven iets kleiner en krijgen tijdens de paartijd, net als mannetjes van de Kleine watersalamander, een fraaie rugkam. Bestaat de rug- en staartkam van de Kleine watersa-

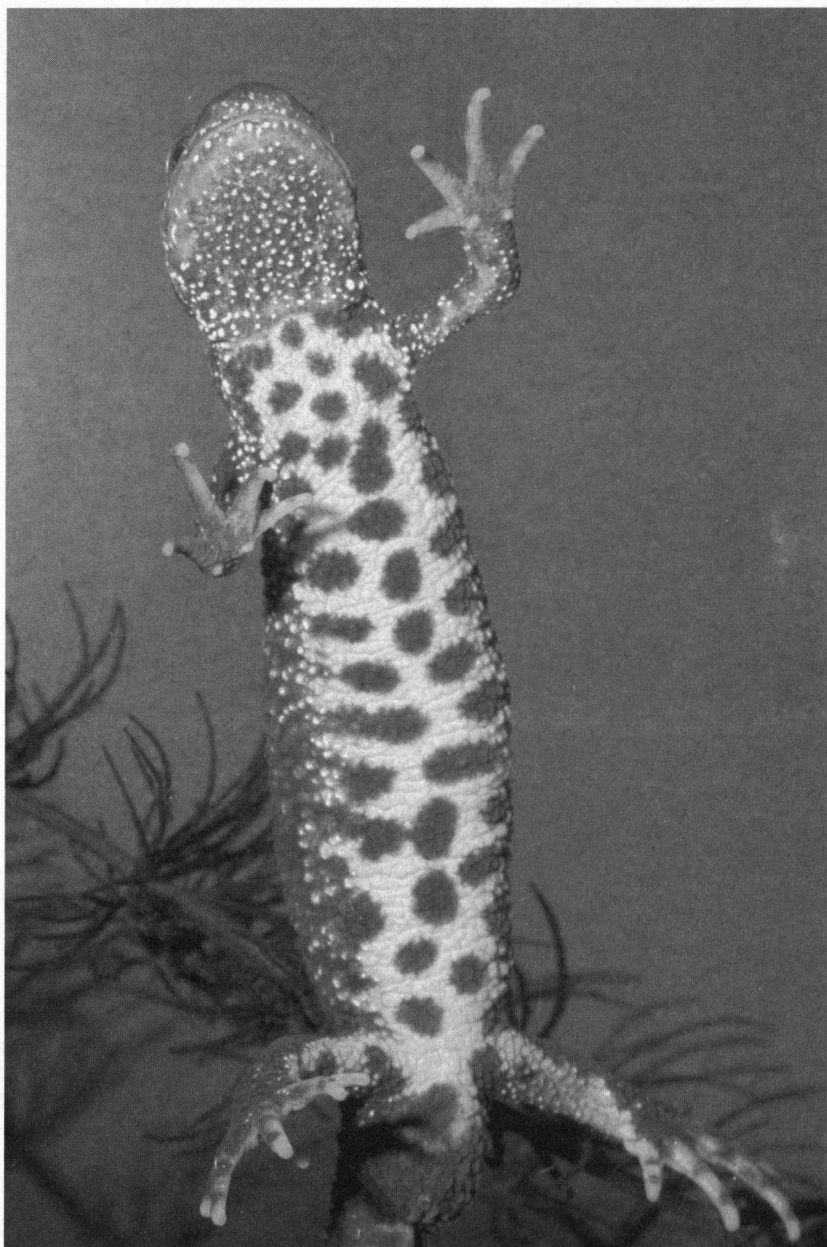
lamander uit één geheel, bij de Kamsalamander wordt deze onderbroken door een uitsparing boven de staartinplant. De korrelige huid van de Kamsalamander is donkerbruin tot blauwzwart, met vage ronde zwarte vlekken. De buik is helder geel of oranje, met onregelmatige zwarte vlekken. Elk dier heeft een eigen buikpatroon, waaraan ze individueel herkend kunnen worden. In de lengterichting van de staart loopt bij het mannetje een lichte baan. Vrouwtjes ontwikkelen geen kam, maar hebben slechts een lage staartzoom. De cloaca van het mannetje is iets gezwollen en donker gekleurd; die van het vrouwtje is oranjerood van kleur en platter. Larven van Kamsalamanders

zijn te herkennen aan hun lange, fragiele vingers en tenen. De Kamsalamander staat als 'kwetsbaar' op de Rode Lijst en geniet wat amfibieën en reptielen betreft de meest zware bescherming.

Toekomst

Voor de Kamsalamander in de Stellingwerven ziet de toekomst er rooskleurig uit. Landschapsbeheer Fryslân is actief bezig met een project, dat gesubsidieerd wordt door de provincie Fryslân. Doel van dit project is biotoopverbetering voor de Kamsalamander. Zo zijn in 2006 de eerste poelen reeds gegraven ten behoeve van de verbetering van de leef-

omgeving van de Kamsalamander rond de nu bekende vindplaatsen. Ook in 2007 worden er in de Stellingwerven diverse dobben gerealiseerd in de omgeving van de vindplaatsen. De pompgaten in de betreffende kelder blijven toegankelijk voor diverse amfibieën en daarmee ook voor de Kamsalamander. In de directe omgeving zullen nadere inventarisaties en mogelijk ook excursies plaatsvinden. Van diverse plaatsen komen meldingen binnen, waarvan verondersteld wordt dat het mogelijk om Kamsalamanders zou kunnen gaan. Er valt nog genoeg na te trekken en te inventariseren in Fryslân.

Buikpatroon van de Kamsalamander

foto: Edo van Uchelen

Teddy Dolstra
Zuiderweg 10
8395 KV Steggerda
tel.: 06-21686354
e-mail: teddydolstra@hetnet.nl

Jelle Hofstra
Kerkewal 54
8401 CH Gorredijk
tel.: 0513-465121
e-mail: jelhofstr@planet.nl

George Meijners
Eggerland 4
8336 KV Baars
tel.: 0521-589575
e-mail: eggerland@zonnet.nl

Hans van den Bogert
Hoofdweg 15
8424 PJ Elsloo
tel.: 0561-421398